

Вступ до військового права

Навчальний посібник підготовлено відповідно до програми навчальної дисципліни «Військове право» для здобувачів вищої освіти Військовоюридичного інституту Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого.

У ньому розкрито сутність і зміст основних понять військового права. Навчальний матеріал викладено з урахуванням положень чинного законодавства України, узагальнення правозастосовної практики, наукових досліджень, правових аспектів проходження військової служби та функціонування сектору безпеки і оборони України.

Для здобувачів вищої освіти, наукових і науково-педагогічних працівників закладів вищої освіти й установ галузі «Право», військовослужбовців, а також усіх, хто цікавиться питаннями військової юриспруденції.

Міністерство освіти і науки України
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого
Військово-юридичний інститут
Кафедра військового права

ВСТУП ДО ВІЙСЬКОВОГО ПРАВА

НАВЧАЛЬНИЙ ПОСІБНИК

Харків
«Право»
2026

УДК 340.12(075)
В85

Авторський колектив:

С. М. Мельник, Є. О. Брідня, Є. І. Григоренко,
О. С. Передерій, Є. М. Пашенко, М. Г. Чалий

Рецензенти:

А. М. Шульга – доктор юридичних наук, професор, професор кафедри теорії та історії держави і права Харківського національного університету внутрішніх справ;

Н. А. Жук – кандидат юридичних наук, доцент, старший науковий співробітник сектору порівняльного правознавства Науково-дослідного інституту державного будівництва та місцевого самоврядування Національної академії правових наук України

*Рекомендовано до видання
вченою радою Військово-юридичного інституту
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого
(протокол № 5 від 30.01.2026)*

Вступ до військового права : навч. посіб. / [С. М. Мельник, В85 Є. О. Брідня, Є. І. Григоренко та ін. ; передм. С. Мельника] ; М-во освіти і науки України, Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого, Військ.-юрид. ін-н, Каф. військ. права. – Харків : Право, 2026. – 338 с.

ISBN 978-617-8852-40-5

Навчальний посібник підготовлено відповідно до програми навчальної дисципліни «Військове право» для здобувачів вищої освіти Військово-юридичного інституту Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого.

У ньому розкрито сутність і зміст основних понять військового права. Навчальний матеріал викладено з урахуванням положень чинного законодавства України, узагальнення правозастосовної практики, наукових досліджень, правових аспектів проходження військової служби та функціонування сектору безпеки і оборони України.

Для здобувачів вищої освіти, наукових і науково-педагогічних працівників закладів вищої освіти й установ галузі «Право», військовослужбовців, а також усіх, хто цікавиться питаннями військової юриспруденції.

УДК 340.12(075)

© Мельник С. М., Брідня Є. О.,
Григоренко Є. І. та ін., 2026

© Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого

ISBN 978-617-8852-40-5

© ТОВ «Видавничий дім «Право», 2026

ПЕРЕДМОВА

Головним чинником існування держави є право. Саме воно встановлює засади функціонування органів державної влади, визначає межі виконання владних повноважень, забезпечує баланс між публічними й приватними інтересами, виступає гарантією захисту прав людини.

У сфері забезпечення національної безпеки й оборони особливого значення набуває військове право, адже саме в правових нормах зафіксовано організаційні й функціональні засади діяльності сектору безпеки й оборони, ними регламентується проходження військової служби, встановлюються компетенції органів військового управління, закріплюється правовий статус військовослужбовців, визначаються механізми реалізації оборонної політики держави й забезпечується законність у військовій сфері.

Події останніх років переконливо довели, що питання правового забезпечення оборони держави перестали бути виключно предметом наукових дискусій чи нормотворчої діяльності. Повномасштабна збройна агресія російської федерації проти України стала серйозним випробуванням для всієї системи державного управління. У той же час вона підтвердила, що ефективність функціонування Збройних Сил України та інших складових сектору безпеки й оборони значною мірою залежить від якості правового регулювання суспільних відносин у військовій сфері.

Практика застосування законодавства в умовах воєнного стану, вжиття мобілізаційних заходів, додержання військової дисципліни, реалізації соціальних гарантій військовослужбовців, виконання міжнародно-правових зобов'язань України засвідчила необхідність подальшого розвитку військового права як важливої складової сучасної національної правової системи.

Нинішні безпекові виклики вимагають від фахівця у сфері права не лише досконалого знання законодавства, а й здатності комплексно аналізувати правові явища, правильно визначати співвідношення норм різних галузей права, оцінювати

правові наслідки управлінських рішень, застосовувати принципи міжнародного гуманітарного права й оперативно реагувати на зміни нормативно-правового регулювання. Саме тому на сучасному етапі військово-правова освіта покликана формувати не лише систему знань, а й професійне юридичне мислення, яке дозволяє діяти в умовах значної відповідальності й динамічних змін правового середовища.

За такої ситуації цілком закономірно підвищується значення військового права як навчальної дисципліни й напрямку наукових досліджень. Сучасний розвиток законодавства у сфері оборони, реформування сектору безпеки й оборони України, імплементація міжнародних стандартів, адаптація національного законодавства до євроатлантичного безпекового простору, накопичення практики правозастосування під час воєнного стану зумовлюють необхідність системного осмислення військового права як комплексної, інтегрованої та спеціалізованої галузі права. Даний підхід дозволяє не лише пояснити місце військового права в системі національного права, а й визначити перспективи його подальшого розвитку.

Крім того, підготовка сучасного військового юриста в умовах сьогодення неможлива без фундаментального розуміння теоретичних засад військового права. Саме вони формують методологічну основу для вивчення спеціальних військово-правових дисциплін, дозволяють усвідомити внутрішню логіку побудови військового законодавства, особливості його розвитку і взаємозв'язок із конституційним, міжнародним, адміністративним, кримінальним і соціальним правом. Такий міжгалузевий характер військового права зумовлює його особливе місце в системі військово-юридичної освіти й визначає специфіку підготовки майбутніх фахівців.

Для Військово-юридичного інституту Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого підготовка необхідної навчальної літератури є невід'ємною складовою освітньої та наукової діяльності. Розвиток військово-правової освіти, удосконалення методичного забезпечення освітнього процесу, інтеграція наукових досліджень із практикою правового забезпечення діяльності сектору безпеки і оборони, впровадження сучасних підходів до підготовки військових

правників є важливими напрямками діяльності Інституту щодо розвитку військової юстиції. Саме тому видання цього навчального посібника є закономірним результатом системної роботи науково-педагогічного колективу, спрямованої на забезпечення якісних стандартів юридичної освіти.

Структура навчального посібника є продуманою і вивіреною, а це, у свою чергу, дає змогу сформувати у читача цілісне уявлення про військове право як складне правове явище. У навчальному посібнику розкриваються основні питання військового права, як-от: поняття, предмет, система, джерела, принципи розвитку, місце у вітчизняній правовій системі, а також висвітлюються його особливості як юридичної науки і навчальної дисципліни. Саме така логіка побудови дозволяє закласти необхідне теоретичне підґрунтя для подальшого вивчення спеціальних дисциплін військово-правового циклу і сприяє формуванню системного професійного мислення.

Авторський колектив прагнув не обмежуватися викладенням нормативного матеріалу, прагнучи до набуття навичок у закономірностях розвитку військового права, особливостей формування його інститутів, сучасних тенденцій удосконалення законодавства й практики його застосування. Це особливо важливо в умовах постійного оновлення нормативної бази у сфері оборони, де майбутній фахівець має бути готовим працювати не лише з чинними нормами, а й усвідомлювати логіку їх розвитку й взаємозв'язок із загальними принципами права.

Переконаний, що навчальний посібник стане основою для формування стійких професійних компетентностей, необхідних для подальшої діяльності у сфері правового забезпечення функціонування Збройних Сил України та інших складових сектору безпеки і оборони.

Викладений матеріал буде корисним не лише здобувачам освіти, а й ад'юнктам, аспірантам, науково-педагогічним працівникам, військовослужбовцям органів військового управління, посадовим особам юридичних служб, а також усім, хто досліджує проблему військового права або застосовує його положення у професійній діяльності.

Сподіваюся, що навчальний посібник «Вступ до військового права» стане надійною теоретичною основою для опанування основних питань військового права, сприятиме формуванню сучасного професійного світогляду майбутніх військових правників, розвитку їхньої правової культури й зміцненню дисципліни Українського війська на засадах права, честі й відповідальності згідно із Законом.

*Доктор юридичних наук, професор,
заслужений працівник освіти України
бригадний генерал юстиції*

Сергій МЕЛЬНИК

ВСТУП

Система права сучасної України динамічно розвивається, підтвердженням цього слугує той факт, що в її межах з'являються нові галузі, кожна з яких надає свій внесок у забезпеченні дієвих механізмів реалізації національного законодавства, правового регулювання тих чи інших сфер суспільного життя. У цій системі важливе місце займає і військове право, спираючись на ключові положення якого створюються необхідні передумови для стабільного існування суспільства й забезпечення прав кожного військовослужбовця та суспільства в Україні де гарантується статус спеціальної державної служби - військовослужбовця. Крім того, військове право як комплексна, інтегрована й спеціалізована галузь права має свої самостійні предмет і метод правового регулювання. Так, предмет даної галузі – забезпечення оборони й національної безпеки як пріоритетних напрямів діяльності держави і справи всього Українського народу. Звісно, окреслені питання регламентуються передусім з точки зору організації та функціонування усіх складових сектору безпеки й оборони України, що вказує на її унікальний статус військовослужбовця і важливе призначення в державній системі гарантії прав і обов'язків.

У презентованому посібнику матеріал подано таким чином, щоб сформулювати уявлення про військове право як галузі права, юридичну науку й навчальну дисципліну. Зокрема, всебічно й комплексно розглянуто систему цієї галузі права, специфіку його джерел. Певна увага приділяється і характеристиці військового права як науки й навчальної дисципліни, надаються відповіді на питання, пов'язані з особливостями засад і функціями військового права як науки, його місцем у системі юридичних наук, а також його як навчальної дисципліни.

Даний посібник розраховано на осіб, які лише розпочинають вивчення як військового права, так і інших військово-юридичних дисципліни у вищій школі. У зв'язку з цим він може виступати певним підґрунтям для вивчення

базових дисциплін, що викладаються на кафедрах Військово-юридичного інституту Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого. Автори у цьому виданні не ставили за завдання розкрити усі питання, пов'язані з теорією військового права, а зорієнтували читача на базових питаннях із метою формування первинних уявлень про галузь військового права як науку й навчальну дисципліну. Задля якісного висвітлення окремих питань військового права було враховано існуючий сучасний юридичний досвід правозастосовної діяльності помічників командирів військових частин, а наприкінці наведено найактуальніші норми законодавчих актів, які найчастіше застосовуються в системі військового права.

ЗМІСТ

Передмова	3
Вступ	7
Розділ I. Військове право як комплексна, інтегрована й спеціалізована галузь права	9
1.1. Військове право як галузь права	9
1.2. Поняття й особливості військового права як галузі права	13
1.3. Предмет правового регулювання військового права як галузі права	17
1.4. Метод правового регулювання військового права як галузі права	19
Розділ II. Система військового права як галузі права	20
2.1. Поняття й особливості системи військового права як галузі права	20
2.2. Поняття, ознаки, структура і класифікація норм військового права	22
2.3. Характеристика правових інститутів військового права	41
Розділ III. Джерела військового права як галузі права	50
3.1. Поняття і значення джерел військового права	50
3.2. Види джерел військового права	53
3.2.1. Конституція як джерело військового права	59
3.2.2. Закони як джерела військового права	80
3.3. Характеристика базових законів як джерел військового права	81
3.4. Особливості й види підзаконних нормативно- правових актів як джерел військового права	89
3.5. Юридичні позиції Конституційного Суду України як джерела військового права	90

Розділ IV. Військове право як наука й навчальна дисципліна	97
4.1. Поняття й особливості військового права як науки	97
4.2. Функції військового права як юридичної науки	99
4.3. Місце військового права в системі юридичних наук	100
4.4. Військове право як навчальна дисципліна	103
Додатки	107
1. Конституція України (витяг)	107
2. Закон України «Про оборону України»	141
3. Закон України «Про національну безпеку України»	180
4. Закон України «Про Збройні Сили України»	243
5. Закон України «Про Національну гвардію України»	264
6. Закон України «Про Державну спеціальну службу транспорту»	311

Навчальне видання

**Мельник Сергій Миколайович,
Брідня Єгор Олександрович,
Григоренко Євген Іванович та ін.**

ВСТУП ДО ВІЙСЬКОВОГО ПРАВА

НАВЧАЛЬНИЙ ПОСІБНИК

Видається в авторській редакції

Підписано до друку 02.10.2026. Формат 60×84/16.
Ум. друк. арк. 19,72. Обл.-вид. арк. 15,63. Тираж 100 пр. Зам. № 761

ТОВ «Видавничий дім «Право»,
вул. Харківських Дивізій, 11/2, м. Харків, Україна
Для кореспонденції: а/с 822, м. Харків, 61023, Україна
Тел.: (050) 409-08-69, (067) 574-81-20, (063) 254-50-84
Вебсайт: <https://pravo-izdat.com.ua>
E-mail для замовників послуг: verstka@pravo-izdat.com.ua
E-mail для покупців: sales@pravo-izdat.com.ua
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 8024 від 05.12.2023

Виготовлено ТОВ «Промарт Плюс»,
вул. Весніна, 12, м. Харків, 61023, Україна
Тел. (097) 445-07-79
Вебсайт: <https://promart.in.ua>
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 8388 від 16.07.2025

Перейти на сайт →